



Käräjäoikeuden menettely tuomittujen vangitsemisessa

ASIAN VIREILLETULO

Tuomioistuinlain 3 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan hovioikeuden on ilmoitettava valtioneuvoston oikeuskanslerille tietoonsa tulleista seikoista, jotka saattavat johtaa virkasyytteen nostamiseen hovioikeudessa.

Helsingin hovioikeus on 9.3.2022 mainitussa tarkoituksessa lähettänyt oikeuskanslerinvirastoon Helsingin hovioikeuden 1.2.2022 (R 22/249) ja 7.2.2022 (R 22/297) antamat päätökset vangittujen vapaaksi päästämistä koskevissa asioissa, jotka koskevat Helsingin käräjäoikeuden 31.1.2022 asiassa R 21/8263 antamaa tuomiota. Päätöksissään hovioikeus oli syyttäjän tekemistä kanteluista päästänyt vangitut heti vapaaksi. Hovioikeuden mukaan käräjäoikeus oli määrännyt vastaajat vangittavaksi, vaikka syyttäjä ei kanteluissaan ilmoittamansa mukaan ollut vaatinut heidän vangitsemistaan.

SELVITYS

Käräjäoikeuden puheenjohtajana toiminut Helsingin käräjäoikeuden kärjätuomari A ja kokouksen toisena lainoppineena jäsenenä toiminut Helsingin käräjäoikeuden kärjätuomari B ovat antaneet asiasta selvityksen. Helsingin käräjäoikeuden laamannin sijainen on antanut asiasta lausuntonsa.

RATKAISU

1 Sovellettavat säännökset

Perustuslain 7 §:n mukaan jokaisella on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen.

Pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuin saa säännöksestä ilmenevin edellytyksin syyttäjän tai vastaajalle rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomitun vangittavaksi tai pidettäväksi edelleen vangittuna.

Tuomioistuinlain 9 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan tuomarin on virkatoimissaan oltava tunnollinen ja huolellinen.

2 Käräjäoikeuden menettelyn arviointi

Helsingin käräjäoikeus oli 31.1.2022 antanut tuomion muun ohella useita törkeitä huumausainerikoksia koskevassa rikosasiassa R 21/8263. Syytekohtia asiassa oli ollut 52 ja vastaajia 14, joista osa oli määrätty tuomiolla vangittavaksi.

Syyttäjä oli vielä samana päivänä eli 31.1.2022 kannellut yhden vastaajan osalta tuomiosta hovioikeuteen ja vaatinut, että vastaaja määrätään päästettäväksi heti vapaaksi, koska syyttäjä ei ollut vaatinut tämän vangitsemista. Myös itse vastaaja, jonka käräjäoikeus oli tuominnut 3 vuoden 8 kuukauden ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja määrännyt pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla vangittavaksi, oli hovioikeuteen 1.2.2022 saapuneessa kantelussa vaatinut, että hänet määrätään heti päästettäväksi vapaaksi. Hovioikeus oli 1.2.2022 määrännyt vastaajan päästettäväksi heti vapaaksi, ellei muuta syytä hänen kiinni pitämiselleen ollut.

Mainitusta käräjäoikeuden pakkokeinoratkaisun perusteena olleesta pakkokeinolain säännöksestä ilmenee, ettei tuomioistuin voi määrätä ehdottomaan vankeusrangaistukseen tuomittua vangittavaksi omasta aloitteestaan, vaan vangitseminen tai edelleen vangittuna pitäminen on mahdollista vain syyttäjän tai rangaistusta vaatineen asianomistajan vaatimuksesta. Koska vangitsemisvaatimusta ei ollut hovioikeuden 1.2.2022 vapaaksi päästämisen vastaajan osalta esitetty, käräjäoikeuden ei olisi tullut määrätä vastaajaa vangittavaksi.

Selvityksen mukaan hovioikeuden mainitun päätöksen antamisen jälkeen käräjäoikeuden puheenjohtajana asiassa toiminut käräjätuomari A oli selvittänyt asian pöytäkirjamerkintöjä eikä ollut niiden perusteella kyennyt varmistumaan siitä, oliko syyttäjä esittänyt vangitsemisvaati-

musta erään toisen tuomiolla vangituksi määrätyn vastaajan osalta. Käräjäoikeus oli tuomiossaan tuominnut kyseisen vastaajan 3 vuoden ehdottomaan vankeusrangaistukseen ja määrännyt tämän niin ikään pakkokeinolain 2 luvun 12 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla vangittavaksi.

Käräjäoikeus oli peruuttanut viimeksi mainitun vastaajan vangitsemista koskevan etsintäkuulutuksen ja ilmoittanut asiasta syyttäjälle. Syyttäjä oli hovioikeuteen 5.2.2022 toimittamassaan kantelussa vaatinut, että myös kyseinen vastaaja määrätään heti päästettäväksi vapaaksi, koska syyttäjä ei ollut vaatinut tätä vangittavaksi. Helsingin hovioikeus oli 7.2.2022 määrännyt vastaajan päästettäväksi heti vapaaksi, ellei muuta syytä hänen kiinni pitämiselleen ollut.

Selvityksessään asian ratkaisemiseen osallistuneet kärjätuomarit ovat kertoneet, että syyttäjä olisi viimeksi mainitun vastaajan osalta käsityksensä mukaan vaatinut vangitsemista, minkä vuoksi hän ei ollut tehnyt kanteluaan jo heti tuomion antamispäivänä. Lisäksi kärjätuomarien mukaan "[v]aikuttaa siltä, että myös [vastaajan] puolustaja oli ollut käsityksessä", että vastaaja oli vaadittu vangittavaksi, koska puolustaja "ei ollut tehnyt kantelua asiassa ja sai epäselvyydestä tiedon vasta syyttäjältä".

Kärjätuomarit ovat selvityksessään edellä selostetuin tavoin saattaneet syyttäjän alustavasta käsityksestään asiasta esittämällään ja vastaajan puolustajan passiivisuudesta tekemällään päätelmällä kysymyksenalaiseksi, oliko vangitsemisvaatimusta viimeksi mainitun vastaajan osalta esitetty vai ei. He eivät kuitenkaan ole selvityksessään esittäneet omaa käsitystään vangitsemisvaatimuksen olemassaolosta, vaan ovat ilmaisseet asiassa olleen kyse pöytäkirjamerkin ja tuomion välisestä ristiriidasta.

Sitä, ettei vangitsemisvaatimusta ollut esitetty, tukee asiassa se, ettei vangitsemisvaatimusta ollut merkitty käräjäoikeuden pöytäkirjaan, että käräjäoikeus oli peruuttanut vastaajan etsintäkuulutuksen ja että syyttäjä oli, kärjätuomarien selvityksessään ilmaisemasta käsityksestään huolimatta, ilmoittanut hovioikeudelle tekemässään kantelussa, että hän ei ollut vangitsemisvaatimusta esittänyt. Hovioikeus oli syyttäjän mainitusta kantelusta määrännyt vastaajan päästettäväksi vapaaksi.

Selvää asiassa joka tapauksessa on se, että käräjäoikeuden pöytäkirjamerkintöjen ja tuomion välillä on ristiriita. Kärjätuomarit ovat tuomiolla määränneet vastaajan vangittavaksi, vaikka tällaista vangitsemisvaatimusta ei ollut merkitty käräjäoikeuden pöytäkirjaan. Asiasta käytettävissäni olevan selvityksen perusteella on mielestäni todettavissa, että asian ratkaisemiseen osallistuneet kärjätuomarit olivat päättäneet vastaajan vangitsemisesta varmistumatta siitä, että vaatimusta hänen vangitsemisestaan oli esitetty. Kerrottuun nähden en pidä tarpeellisena pyrkiä hankkimaan asiasta enää siitä mahdollisesti saatavissa olevaa lisäselvitystä.

Ottaen huomioon, että kyse on ollut laajasta rikosasiasta, jossa tuomio on annetun selvityksen mukaan annettu vasta noin kahden kuukauden kuluttua asian pääkäsittelyn päättymisestä, olisi asiassa esitettyjen vaatimusten tarkistamiseen asiakirjoista ennen asian ratkaisemista ollut nähdäkseni korostettua tarvetta.

Käräjäoikeuden pääkäsittelyn pöytäkirjaan on oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan merkittävä asian käsittelyn kannalta tarpeelliset tiedot. Siinä on kyseisen momentin 1 kohdan mukaan mainittava muun ohella esitetyt vaatimukset. Pykälän 2 momentin mukaan jos se, mitä 1 momentin nojalla on merkittävä pöytäkirjaan, käy ilmi haastehakemuksesta, vastauksesta, muusta tuomioistuimelle toimitetusta asiakirjasta tai aikaisemmin laaditusta pöytäkirjasta, riittää, kun pöytäkirjassa siltä osin viitataan sanottuun asiakirjaan tai pöytäkirjaan. Oikeudenkäymiskaaren 22 luvun pöytäkirjaamista koskevia säännöksiä sovelletaan rikosasioissa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 12 luvun 1 §:n nojalla.

Pääkäsittelyssä esitettyjen vaatimusten huolellinen pöytäkirjaaminen on olennaisen tärkeää asian jälkikäteistä kontrollointia varten. Totean, ettei asiassa esitetyistä vaatimuksista tulisi jäädä käräjäoikeuden asiakirjoista mitään epäselvyyttä etenkin silloin, kun kyse perustuslain 7 §:ssä turvattuun henkilökohtaiseen vapauteen kohdistuvasta vangitsemisvaatimuksesta.

Käräjätuomarit ovat selvityksessään myöntäneet, että heidän asiassa tekemänsä vangitsemismääräyksiä koskeva virhe on vakava. He ovat tuoneet esiin, että asia on ollut laaja ja monitahoinen ja että tuomion kirjoittamisvastuuta oli jouduttu jakamaan. Syyttäjällä oli selvityksen mukaan pääsääntöisesti vaatinut yli kahden vuoden vankeusrangaistuksia ja vastaajien vangitsemista tuomiolla. Vangitsemismääräysten perusteena olleet syyttäjän vaatimukset olivat jääneet erehdyksessä tarkastamatta asian pöytäkirjoista. Käräjätuomarit ovat selvityksessään pahoitelleet virheen tapahtumista.

Käräjätuomarien kyseessä olevan kaltainen huolimattomuus voisi tulla arvioitavaksi rikoslain 40 luvun 10 §:ssä tarkoitettuna tuottamuksellisena virkarikoksena. Tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistö edellyttää, että teko ei ole kokonaisuutena arvostellen vähäinen ottaen huomioon sen haitallisuus ja vahingollisuus ja muut tekoon liittyvät seikat.

Käsiteltävässä asiassa virkavelvollisuuden rikkominen on kohdistunut sisällöltään selkeään sääntelyyn tuomarin tehtävien ydinalueella ja olisi saattanut johtaa oikeudettomiin vapaudenmenetyksiin. Vangitsemisella puututaan merkittävästi henkilön keskeisiin perusoikeuksiin, joten huolellisuus vangitsemista koskevien säännösten noudattamisessa on erityisen tärkeää. Käräjäoikeuden menettely asiassa on ollut omiaan vähentämään luottamusta lainkäyttötoiminnan asianmukaisuuteen. Nämä seikat perustelevat tekojen haitallisuutta ja vahingollisuutta.

Toisaalta menettelyn vähäisyyttä rikosoikeudellisesti arvioituna puoltaa se, ettei kärjätuomarien virheestä ollut aiheutunut asiassa vastaajille haitallisia täytäntöönpanoseuraamuksia. Rikosseuraamuslaitokselta saadun tiedon mukaan kumpikaan vastaajista ei ehtinyt olla vapautensa menettäneenä ennen hovioikeuden 1.2.2022 ja 7.2.2022 antamia päätöksiä. Kun syyttäjä oli välittömästi tuomion antamisen jälkeen havainnut ensimmäisen virheen, oli puheenjohtajana asiassa toiminut kärjätuomari tarkastanut asiakirjamerkintöjä ja havainnut itse asiassa tapahtuneen toisen virheen. Tämän virheen haitallisia seuraamuksia kärjätuomarit olivat pyrkineet estämään peruuttamalla asiassa tehdyn etsintäkuulutuksen ja ilmoittamalla asiasta syyttäjälle.

Kun kärjätuomarien menettely lähtökohtaisesti vakavuudestaan huolimatta edellä esitettyyn nähden olisi rikosoikeudellisesti arvioituna tuottamuksellisen virkavelvollisuuden rikkomisen tunnusmerkistössä tarkoitettu tavoin vähäinen, ei minulla ole ollut syytä epäillä heidän syyllistyneen asiassa rikokseen. Näin ollen heidän menettelyään on tutkittu vain laillisuusvalvonnallisesti asiasta kärjäoikeudelta pyytämäni selvityksen perusteella toimituttamatta asiassa esituskintaa.

3 Johtopäätökset ja toimenpiteet

Helsingin kärjäoikeuden kärjätuomarit A ja B ovat menelleet asiassa huolimattomuuttaan lainvastaisesti määrätessään tuomiolla kaksi vastaajaa vangittavaksi, vaikka asiassa ei toisen vastaajan vangitsemista ollut vaadittu ja vaikka he eivät olleet toisen vastaajan vangitsemisen osalta ainakaan varmistuneet sellaisen vaatimuksen olemassaolosta.

Valtioneuvoston oikeuskanslerista annetun lain 6 §:n 1 momentin mukaan jos virkamies, julkisyhteisön työntekijä tai muu henkilö julkista tehtävää hoitaessaan on menetellyt lainvastaisesti tai jättänyt velvollisuutensa täyttämättä, oikeuskansleri voi antaa asianomaiselle huomautuksen vastaisen varalle, mikäli hän ei harkitse olevan aihetta syytteen nostamiseen.

Annan mainitun lainkohdan nojalla kärjätuomari A:lle ja kärjätuomari B:lle huomautuksen heidän edellä kerrotusta menettelystään.

Asia ei anna aihetta muihin toimenpiteisiin.

Lähetän päätökseni tiedoksi asiasta ilmoittaneelle Helsingin hovioikeuden presidentille ja Helsingin kärjäoikeuden laamannille.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Apulaisoikeuskanslerin sijainen

Petri Martikainen

Esittelijäneuvos

Juho Lehtimäki